

Kulturális értékörzés és értékrombolás

Több mint ötven éve, József Attila születésnapján, április 11-én ünnepeljük a magyar költészet napját. Határon innen és túl, az egész magyar nyelvterületen megemlékeznek erről a napról. Igen szép hagyomány, hogy egy évben egy napot a költészetnek szentelünk, különösen mostanában, amikor a mai piacorientált világban a kultúra és a kulturális értékek egyre inkább elvesztik jelentőségüket, hiszen szerepüket és fontosságukat a ma legnagyobb értéknek számító pénzben nem lehet igazán kifejezni. Örömmel tölthet el bennünket azonban, hogy – a költészet napi ünnepeinek, megemlékezések sorát látva – sokan még mindig nem veszítették el hitüket a költészet által közvetített élmény- és értékrendben, érzelmvilágban, erkölcsi alapállásban.

Az ünnepi megemlékezések számos formában zajlanak. Az intim jellegű megemlékezésektől kezdve az utcai tömeges manifesztációkig, az egész napos maratoni versmondásokig, buszokon és más tömegközlekedési eszközökön fellépő „verskommandók” szavalásáig sok mindent kitaláltak a versek népszerűsítésére. Sőt, mostanában mintha ez utóbbi formák lennének túlsúlyban.

Szerencsés ez? Vagy éppen a költészet lényege vész el belőle? A vers intim műfaj, el lehet-e mélyedni benne, ha egész nap megállás nélkül mondjuk és mondjuk egymás után a verseket? Vagy kivisszük az utcára, mint egy tömeggyűlést? Igaz ugyan, hogy a mai világban a sikeresség szinte egyetlen fokmérője, hogy mennyien vesznek részt egy adott rendezvényen – lásd a sportcsarnokokban, futballpályákon tartott modern zenei fesztiválokat vagy a tévéműsorok nézettségi mutatóit stb. –, de érvényes ez a költészetre vonatkozóan is? Hatékony-e a versek népszerűsítésére a tömegközlekedési eszközökön fellépő „verskommandók” szavalása? Nekem egyre inkább az az érzésem, hogy el-

lentétes irányban hatnak ezek a tevékenységek, mint amit el akarnánk érni velük. Nehezen tudom elképzelni, hogy a kultúra iránti érdeklődést bárkiben is felkeltené, ha buszon utazva verseket kell meghallgatnia. Gyakran utazom különböző tömegközlekedési eszközökön. Az emberek elzárkózóak, elutasítóak, saját intim szférájukat mint burkot viszik magukkal a járművekre is. Fülükben fülhallgatók, kezükben okostelefonok, mobilok, interneteznek, leveleznek, játékprogramokat nézegetnek, telefonálnak – esetleg olvasnak, jegyzeteket tanulmányoznak, de semmiképpen sem nyitottak semmilyen kívülről jövő ingerre. Egyébként bizarrnak tartom – és a költészettel összeegyeztethetetlennek – már magát a verskommandó megnevezést is. A kommandó – az *Idegen szavak és kifejezések szótárának* meghatározása szerint (rajtaütést végrehajtó) katonai különítmény. A mindennapok során egyre többször látunk kommandósokat a tévé jóvoltából: fekete álarcban, fekete öltözékben, állig felfegyverezve, mindenre elszántan, szándékosan félelmet keltő, ijesztő megjelenéssel. A verskommandó elnevezés lehet ugyan, hogy egyszerűen csak blikkfangos, felhívó jellegű, de mivel nem tudunk elrugaszkodni a kommandó szó által keltett negatív asszociációktól, sehogy se illik a költészethez, mint ahogy a rajtaütészerű, erőszakos versmondás sem egyeztethető össze a költészet lényegével.

Újabban egyre különösebb módon próbálunk közel kerülni kulturális értékeinkhez, népszerűsíteni irodalmi klasszikusainkat. „Elrontottuk a legjobb magyar verseket” – olvasom egy internetes portálon úgyszintén a költészet napja alkalmából közzétett büszke kijelentést, és mellette mindjárt ott a felszólítás is: „Vegyen részt Ön is a közös versrombolásban! Várjuk a legjobb elrontásokat a *kultura@origo.hu* címre. A legötletesebb megoldásokat közöljük az Origón.” Példákat

is találunk az elmondottakra szép számmal. Szemléltetésként egyet-kettőt az alábbiakban ismertetnék. Vörösmarty Mihály *Szózat*, József Attila *Tiszta szívvel* és Radnóti Miklós *Nem tudhatom* c. versének „elrontott” változatait.

*Otthonodnak rendületlenül
Légy híve, ó magyar;
(Hazádnak rendületlenül
Légy híve, ó magyar;)*

*Kiságyad az s majdan sírod is,
Mely ápol s eltakar.
(Bölcsőd az s majdan sírod is,
Mely ápol s eltakar.)*

*Nincsen faterom, se mamuskám,
se istenem, se hazám,
(Nincsen apám, se anyám,
se istenem, se hazám,)*

*se bölcsőm, se szemfedőm,
se puszim, se babám.
(se bölcsőm, se szemfedőm,
se csókom, se szeretőm.)*

*Dunsztom sincs, hogy másnak e tájék mit jelent,
(Nem tudhatom, hogy másnak e tájék mit jelent,)*

Miről is van szó? Mi értelme van ennek? Ahogy olvasom, egyfelől jó móka, vagyis, ahogy írják: „baromi jó szórakozás.” Ezen túlmenően pedig az új, modern felfogás szerint mítoszokat kell rombolnunk ahhoz, hogy eljussunk az igazi csodához, a nagy emberi teljesítményekhez. A versrombolás eszméje – a tájékoztatás szerint – Kele Fodor Ákos költő nevéhez fűződik. Szerinte: „Ez a »rombolás« teljesen értelmetlen. Valójában nem is rombolás, ez egy szlogen, hogy felkeltsük az érdeklődést és mindenki elengedje magát.” Sőt, értelmezése szerint ez „igazából az alkotás első fázisa. [...] Az alkotás mindig elvétellel indul. A domboldalból is először ki kell emelni a követ, hogy aztán szobor legyen. A diák azt hiszi, hogy rombol, de valójában az alkotás legelső lépését teszi meg.”

Elgondolkodtató fejtegetés mindenképpen. Mert az lehet, hogy a magyar irodalom klasszi-

kusainak eltorzítása „baromi jó szórakozás”, és ez kiválóan alkalmas arra, hogy mindenki „elengedje magát”, de a manapság divatos lazaság érdekében talán mégsem a klasszikus kulturális értékeket kellene degradálni. Éppen ellenkezőleg arra kellene törekedni, hogy a sekélyes tömegkultúrán nevelkedő fiatal generáció lelkét is megérintse nemzeti kultúránk magasztos erkölcsi-emberi tartása, társadalmi-nemzeti elkötelezettsége. Nem a klasszikus értékek elsilányításával kellene próbálkozni, hanem a celebvilág talmi csillogása iránt vágyakozó, saját szegényes érzés- és gondolatvilágába bezárkózó fiatal generációk előtt ki kellene nyitni az igazi kultúra végtelen gazdagságát. Arra kellene törekedni, hogy a nemzet, a haza, az anyanyelv, a család és más klasszikus értékek ne képezzék újabban köznevetség tárgyát, ne tartozzanak a „ciki” kategóriába. Nemcsak elvont, elvi síkon van erre szükség, de a mindennapi valóságban is. Bármilyen lazák vagyunk is, fogódzók, szilárd erkölcsi kötelek nélkül, bizonytalan azonosságtudattal, kívülről ránk tukmált hamis vágyakkal, célokkal, törekvésekkel csak szétszóródunk, tévelygünk, elveszünk és végül kipusztulunk. Klasszikus irodalmi alkotásaink sok mindenben segítségünkre lehetnek/lehetnének – már ha értő szemmel olvassuk őket –, ha szeretnénk felnőni a bennük megfogalmazott gondolatokhoz, nem pedig magunkhoz silányítani, a magunk szintjére lehúzni őket.

Vajon mi a célunk ezzel a versrombolással? Polgárpukkasztás? Tüldimenzionált figyelemfelkeltés? Hatásvadászat? Szándékos megbotránkoztatás? Célát tévesztett népszerűség-hajhászás? Félresikerült nagyot akarás? Álságos pedagógiai fogás? Tekinthejtjük-e jelentéktelen egyedi esetnek, és nem kellene vele egyáltalán foglalkozni? Én leginkább *kultúrán belüli erőszaknak* nevezném, mely a legkülönbözőbb formában jelen van mindennapi életünkben. Manapság egyre több szó esik arról, hogy nem lehet eltérni az erőszak semmilyen formáját sem. Harcolunk – nagyon helyesen – a politikai, etnikai, nemi, családon belüli, a kiskorúak elleni, az időseket sújtó és még ki tudja, hányféle erőszak ellen, de a kultúrán belüli erőszakra szót se ejtünk. Annyira megszoktuk már, hogy fel se tűnik? Mert minek neveznénk pl. azt a gyakorlatot, hogy jószerivel egyetlen filmet sem lehet végig-

nézni a televízióban anélkül, hogy gátlástalanul pár percenként meg ne szakítanak véget nem érő, unalomig ismételt, kritikán aluli reklámokkal. Hová lesz így a művészi hatás? A mondanivaló? A kulturális élmény? Úgy látszik, ez manapság nem fontos.

Vagy minek neveznénk az óriási költségvetésű, minősíthetetlen színvonalú celebműsorokat, az ún. „tehetségkutató” produkciókat, melyek annak ellenére, hogy kulturális programnak harangozzák be őket, és erőszakos reklámmal, kampánnyal óriási tömegeket tudnak hatásuk alá vonni, köszönő viszonyban sincsenek a kultúrával? Vagy mi más, mint kultúrán belüli erőszak a médiában sugárzott filmekben a gyerekekre, felnőttekre egyaránt rázúdított gyilkosságok, erőszakos cselekmények véget nem érő folyama? Sorolhatnánk a példákat, melyek egy álkultúra népszerűsítésére, a tömegek manipulálására, irányítására, a hamis tudat kiépítésére és az igazi kulturális értékek elhallgatására vagy éppen bomlasztására irányulnak. Gondolhatja-e ugyanis valaki komolyan, hogy elhivatottság, szakmai hozzáértés, megfelelő iskolázottság, tehetség, mesterségbeli tudás, kellő felkészültség nélkül a semmiből a kultúra élvonalába be lehet toppanni, értéket lehet teremteni, maradandót lehet alkotni? A talmi csillogás, a hirtelen jött népszerűség üres léggömb, amely éppoly hirtelen ki is pukkad, amilyen hirtelen nagyra nőtt.

A kultúrán belüli erőszak számos formája mellett az egyik nagyon elgondolkodtató és veszélyes módszer a rombolás, az értékek szétverése, elbizonytalanítása. A gond már azzal kezdődik, hogy a rombolást megideologizáljuk, és építkezésnek tekintjük. Pedig a rombolás-építkezés ellentétpárok már jelentéstartalmukat illetően is pontosan jelzik a különbséget. A mai világban szeretünk mindent megkérdőjelezni, nem ragaszkodunk a szavak eredeti jelentéséhez se, és itt nem csak a jelentésbeli árnyalatokról, stílushatásokról van szó. Nem ritkán a szavakat éppen az ellentétes jelentésben használjuk, megzavarva a kommunikációt, bonyolulttá, nehezen kihámozhatóvá téve, gyakran elrejtve a tényleges szándékot.

A tényleges szándék pedig egy érték- és normaváltás, kevésbé finoman szólva, értékrombolás, amellyel nap mint nap szembesülünk.

Klasszikusaink alkotásaival bohóckodunk, eltorzítjuk, átírjuk, nevetségessé tesszük őket, ahelyett, hogy – ha tudunk, képesek vagyunk rá – íránk jobbat, szebbet, értékesebbet. Irodalmi nagyjainkat igyekszünk agyonhallgatni, leblamálni, ellehetetleníteni, ellenségképet fabrikálni – mindezt tudományos mezbe öltöztetve, objektív hitelességként, megkérdőjelezhetetlen igazságként prezentálva.

Miért nem építkezünk inkább, miért rombolunk? Nemzeti érdekeink, megmaradásunk érdekében inkább példaképekre lenne szükségünk, az elkötelezett, a sorskérdések iránt fogékony alkotók felkarolására, elismerésére, nemzeti irodalmunk értékeinek propagálására, megbecsülésére, és nem az általuk teremtett értékek kétségbevonására. Wass Albert életművén fanyalgunk, kétségbe vonjuk íróságát, pedig nem hiszem, hogy az utóbbi években-évtizedekben akadt volna olyan, óriási propagandával, sokmillió anyagi ráfordítással futtatott író, aki a könyvei mellé minden propaganda nélkül is leültetett volna annyi olvasót, mint Wass Albert.¹ Most újabban, elég szomorú, de Kosztolányit kezdjük ki.² Mire való ez? Félő, hogy már most is ott tartunk, hogy szegyenkeznünk kell, ha hagyományos értékeink mellett állunk ki. A ránk nehezedő kulturális-szellemi erőszak hatása alatt úgy vagyunk, mint a közismert pszichológiai kísérlet átvert alanyai: már mi magunk sem hiszünk a szemünknek, és mivel sokan állítják az ellenkezőjét, hajlamosak vagyunk úgy látni, hogy a rövidebb pálca a hosszabb. Ne higgyük, hogy ez egyszerű, megmosolyogtató tévedés, emberi gyengeség. Jóval több annál. Jövőbe mutató következményekkel járó alapállás, szellemi magatartás, stratégia.

¹ 2007-ben aláírást gyűjtöttek, és jó nevű írók, művészek, közéleti emberek írtak alá egy olyan petíciót, amelyben tiltakoztak az ellen, hogy Wass Albertnek szobra legyen Debrecenben, hivatkozva arra, hogy még nincs eldöntve, írónak tekinthető-e egyáltalán Wass Albert, vagy nem, és ettől függetlenül sincs ott a helye az igazi írók-költők között.

² Nemrég megjelent – egy fiatal magyar irodalomtörténész tollából – egy könyv (Bíró-Balogh Tamás: Mint aki a sínek közé esett. Kosztolányi Dezső életrajzához. Equinter Kiadó, 2014), mely a Kosztolányi-nimbuszt szándékozik aláásni. Ahogy az ismertetőkből értesültem, Kosztolányit jellemhibásnak, antiszemitának és még számos ehhez hasonló dicstelen tulajdonsággal rendelkező embernek mutatja be, illetve olyan korabeli írásokra hivatkozik (és írásokat idéz), amelyek szerzői Kosztolányit tehetségtelennek, ostobának tartották.